

PRIVREMENI IZVEŠTAJ
23. februar – 15. mart, 2022.

18. marta, 2022.

I. IZVRŠNI REZIME

- Dana 15. februara, 2022. godine, nakon opsežnih konsultacija između vlasti i većine opozicionih stranaka, predsednik je raspustio Narodnu skupštinu i zakazao vanredne parlamentarne izbore za 3. april. Predsednik Narodne skupštine je 2. marta, u skladu sa Ustavom, raspisao redovne predsedničke izbore. Ovi istovremeni izbori se odvijaju u uslovima u kojima je prisutan intenzivan antagonizam između vladajuće koalicije i njenih političkih kritičara i kritičara iz civilnog društva, čiji se odraz vidi u tome što je opozicija bojkotovala parlamentarne izbore 2020. godine.
- Nakon dva procesa međustranačkih dijaloga između vladajućih stranaka i opozicije, izborni pravni okvir značajno je izmenjen 4. februara, 2022. godine, dva meseca pre izbora. Promenama je povećana zastupljenost opozicije u izbornim komisijama; produženi su rokovi i pravni osnov za rešavanje sporova; izmenjen je okvir za finansiranje političkih stranaka i kampanja i objavljivanje podataka, a uvedena su i nova pravila o izveštavanju o kampanjama u medijima. Neki sagovornici KDILJP posmatračke misije pozdravile su ove promene kao unapređenja. Ističući da su promenama unete i neke od prethodnih preporuka KDILJP, mnogi sagovornici KDILJP su takođe naveli da se te promene ne odnose na dugogodišnje probleme u vezi sa integritetom izbornog procesa, uključujući i one koje se odnose na efikasnost Regulatornog tela za elektronske medije (REM) i mere koje imaju za cilj da se pozabave zloupotrebom državnih resursa i pritiskom na birače.
- Sastav Republičke izborne komisije (RIK) i lokalnih izbornih komisija (LIK) je privremeno izmenjen u februaru 2022. godine kako bi u svoj rad uključile članove iz redova vanparlamentarnih političkih stranaka. Prvi put, LIK su zvanično dobili ovlašćenja da upravljaju i nadgledaju sprovođenje nacionalnih izbora na opštinskom nivou i da postupaju po prigovorima. Takođe, zakonskim izmenama su propisana i pravila za obezbeđivanje ravnopravne zastupljenosti polova u izornoj administraciji. Zaključno sa današnjim datumom, izborna administracija je postupila u skladu sa svim zakonskim rokovima.
- Na dan 23. januara, broj upisanih birača iznosio je 6.502.030. Birači mogu da provere ispravnost svojih ličnih podataka putem interneta ili lično i mogu podneti zahtev za ispravke ili za glasanje u mestu gde imaju privremeni boravak ili u inostranstvu. Političke stranke i izborni učesnici nemaju pravo da nezavisno proveravaju Jedinstveni birački spisak (JBS). Kako bi se pozabavila prethodnim problemima u vezi sa tačnošću biračkog spiska, u novembru 2021. godine Vlada je osnovala Radnu grupu za sprovođenje eksterne kontrole registracije birača; ali se ista neće obaviti pre ovih izbora.
- Zaključno sa 15. martom, RIK je registrovao 8 predsedničkih kandidata i 2.863 kandidata na parlamentarnim izbornim listama. Zakon predviđa polnu kvotu od 40 procenata za parlamentarne liste kandidata i propisuje da najmanje dva kandidata svakog pola moraju biti među svakih pet uzastopnih kandidata. Dva predsednička kandidata i 42 odsto poslaničkih kandidata su žene.
- Zvanični periodi kampanje su počeli na dan kada su raspisani izbori. Do danas, većina učesnika bila je aktivna u kampanji, kako na skupovima uživo tako i na društvenim medijima. Mnogi sagovornici KDILJP posmatračke misije naveli su dugogodišnju praksu zloupotrebe

administrativnih resursa i službenog položaja, kao i da su izdvajanja iz državnog budžeta za različite grupacije građana finansijski podsticaji biračkom telu.

- Političke stranke zastupljene u Narodnoj skuštini dobijaju javna sredstva iz budžeta u ukupnom iznosu od 1,4 milijarde dinara u 2022. godini; pored toga, samo za kampanju će biti izdvojeno oko 1,8 milijardi dinara. Novim Zakonom o finansiranju političkih aktivnosti, koji je usvojen u februaru 2022. godine, snižene su gornje granice za donacije učesnicima, uvedeno je privremeno izveštavanje o finansiranju kampanje i utvrđene su gornje granice za članarine i pozajmice političkih stranaka. Mnogi sagovornici KDILJP posmatračke misije izrazili su zabrinutost da je poverenje javnosti u transparentnost i efikasnost stranačkog i finansiranja kampanja i dalje nisko.
- Medijski sektor je polarizovan i pruža ograničen opseg različitih stavova, uprkos velikom broju medija. Mnogi sagovornici KDILJP-a izrazili su zabrinutost usled oslabljene slobode medija i klime u kojoj su kritički glasovi izloženi omalovažavanju. Nakon međustranačkih dijaloga, Privremeno nadzorno telo (PNT) uspostavljeno je u oktobru 2021. godine i poveren mu je zadatak da prati koliko se mediji pridržavaju propisa u vezi sa kampanjom, ali nema nikakva izvršna ovlašćenja.
- Prigovori i žalbe se mogu podneti RIK-u i Upravnom sudu pre dana izbora; a nakon dana izbora, prigovori na odluke biračkih odbora (BO) mogu se podneti LIK-ovima. Zakonskim izmenama iz februara 2022. godine povećan je opseg prava birača u nekoliko aspekata izbornog procesa, produženi su rokovi za podnošenje i razmatranje prigovora, propisana je obaveza RIK-u da objavi svoje odluke u roku od 24 časa i poboljšano je regulisanje sporova nakon dana izbora.
- Ustav garantuje prava i slobode nacionalnih manjina i sadrži posebne mere za unapređenje učešća nacionalnih manjina u javnom i političkom životu, uključujući preferencijalni tretman prilikom registracije političkih partija i kandidata i za raspodelu poslaničkih mesta. Šest izbornih lista registrovalo je status nacionalne manjine za vanredne parlamentarne izbore, a u pitanju su liste koje predstavljaju albansku, bošnjačku, mađarsku, hrvatsku i rusinsku zajednicu.
- U skladu sa izmenama iz februara 2022. godine, izborna zakonodavstvo predviđa domaće i strane posmatračke i garantuje posmatračima nesmetan pristup procesu. Do 15. marta, RIK je akreditovao 45 posmatrača iz 4 organizacija civilnog društva i 70 međunarodnih posmatrača iz 5 organizacija.

II. UVOD

Nakon poziva koji je dobila od vlasti Republike Srbije da posmatra predsedničke i vanredne parlamentarne izbore, a u skladu sa svojim mandatom, Kancelarija OEBS-a za demokratske institucije i ljudska prava (OEBS KDILJP) je 22. februara uspostavila Misiju za posmatranje izbora¹. Posmatračku misiju predvodi gospodin Daglas Vejk i sastoji se od 15 stručnjaka sa sedištem u Beogradu i 26 dugoročnih posmatrača (LTO-a) koji su raspoređeni širom zemlje od 4. marta. Članovi misije dolaze iz 24 države članice OEBS-a, a 44 procenata članova misije čine žene. KDILJP je zatražio od država članica da pošalju 250 kratkoročnih posmatrača (STO) da posmatraju postupke tokom izbornog dana.

III. POZADINA I POLITIČKI KONTEKST

U oktobru 2020. godine, ubrzo nakon parlamentarnih izbora, predsednik Aleksandar Vučić je izjavio da će se vanredni parlamentarni izbori održati tokom 2022. godine. Nakon sporazuma koji je usvojen u oktobru 2021. godine i u kom se devet političkih stranaka usaglasilo o uvođenju promena u izborni zakonski okvir i održavanju novih izbora, predsednik je raspustio Narodnu skupštinu 15. februara i

¹ Pogledajte prethodne [izveštaje KDILJP o posmatranju izbora u Srbiji](#).

zakazao vanredne parlamentarne izbore za 3. april 2022. Predsednik Narodne skupštine je 2. marta, u skladu sa Ustavom, raspisao predsedničke izbore koji će biti održani zajedno sa vanrednim parlamentarnim izborima.² Istog dana biće održani lokalni izbori u 14 opština, uključujući Beograd.

Na predsedničkim izborima 2017. godine pobedio je tadašnji premijer Vučić, koga je predložila vladajuća Srpska napredna stranka (SNS).³ Parlamentarne izbore koji su se održali u junu 2020. godine bojkotovala je većina opozicije, uključujući Demokratsku stranku (DS), Narodnu stranku (NS), Stranku slobode i pravde (SSP), Srpski pokret Dveri i Socijaldemokratsku stranku (SDS), navodeći kao razlog nedostatak uslova za održavanje demokratskih izbora i ograničene slobode medija. Stranke vladajuće koalicije dobile su 231 od 250 poslaničkih mandata: koalicija predvođena SNS-om osvojila je 188 mandata, koalicija predvođena SPS-om 32, Srpski patriotski savez (SPAS) 11, dok je preostalih 19 mandata raspoređeno na četiri stranke koje predstavljaju nacionalne manjine.

Proces međustranačkog dijaloga (MD) između vlasti i opozicije, uz posredovanje članova Evropskog parlamenta (EP), rezultirao je time da je 18. septembra 2021. godine usvojen niz mera usmerenih na poboljšanje izbornog procesa. Drugi dijalog je pokrenut pod okriljem predsednika Narodne skupštine, odigravao se paralelno bez posredovanja stranih predstavnika i doveo je do sporazuma koji je potpisan 29. oktobra.⁴ Iako je nekoliko opozicionih stranaka izrazilo nezadovoljstvo procesima dijaloga i smatralo da dijalog nije doneo mnogo rezultata, sve su se odlučile da učestvuju na ovim izborima.

Političkim okruženjem dominira SNS, na čijem čelu je g. Vučić od 2012. godine. Predizborno okruženje odlikuje izrazita polarizacija između vladajućih stranaka i opozicije i prate ga brojni građanski protesti koji su se održavali od jula 2020. godine, od kojih je većina bila mirnog karaktera.⁵ Od septembra 2021. godine dugotrajni ulični protesti i blokade puteva širom zemlje bili su povezani sa pitanjima koji se tiču životne sredine i usvajanja Zakona o eksproprijaciji i Zakona o referendumu i narodnoj inicijativi.⁶ Referendum o ustavnim promenama u vezi sa imenovanjem sudija i tužilaca ABPK održan je 16. januara, a Ustav je naknadno izmenjen 9. februara.⁷

U odlazećem sazivu Narodne skupštine zastupljenost žena je iznosila 40 procenata. Od 24 ministra u odlazećoj Vladi, što uključuje i premijerku, 11 su žene. Žene ostaju generalno nedovoljno zastupljene na zabranim i imenovanim funkcijama, posebno na lokalnom nivou.⁸

² Predsednički izbori se održavaju 90 do 60 dana pre isteka mandata aktuelnog predsednika, koji ističe 31. maja.

³ Na izborima je učestvovalo 11 kandidata. Aleksandar Vučić pobedio je u prvom krugu sa osvojenih 55,1 procenata glasova.

⁴ MD uz posredovanje EP održan je između SNS, SPS i opozicionih stranaka, uključujući i one koje su bojkotovale izbore 2020. godine. SSP, DS, Pokret slobodnih građana (PSG) i Pokret za preokret (PZP) napustili su 17. septembra MD (uz posredovanje EP), smatrajući da se ovim dijalogom neće stvoriti uslovi za pravične izbore. MD koji je vodio predsednik Narodne skupštine, uključivao je SNS, SPS i deo opozicije: Dosta je bilo (DJB), Srpski pokret Dveri, Demokratsku stranku Srbije (DSS), Pokret obnove Kraljevine Srbije (POKS), Srpsku radikalnu stranku (SRS), Zdravu Srbiju (ZS) i Srpsku stranku „Zavetnici“, dok DS, NS, SSP i SDS nisu učestvovali.

⁵ Neki od protesta održanih tokom jula 2020. zbog postupanja Vlade u vezi sa pandemijom COVID-19 bili su nasilni; nekoliko opozicionih stranaka i organizacija civilnog društva navelo je da je bilo policijskog nasilja nad demonstrantima.

⁶ 11. novembra 2021. godine, izmenama Zakona o referendumu uklonjen je uslov o izlaznosti od 50 odsto.

⁷ Referendum o ustavnim promenama je trebalo da obezbedi nezavisnost sudstva ograničavanjem uloge Narodne skupštine u izboru sudija i tužilaca ABPK. Opozicione stranke su uglavnom podržale opciju „ne“ ili bojkot, smatrajući da su reforme nedovoljne da obezbede nezavisnost sudstva. Za „da“ glasalo je 60,48, ali je izlaznost bila samo 30,6 odsto.

⁸ Prema [UN Women](#), „žene su nedovoljno zastupljene u procesima donošenja odluka u svim oblastima socijalnog, ekonomskog i političkog života u Srbiji.“ U [2021. godini](#), od 169 jedinica lokalne samouprave, u 22 žene su bile gradonačelnice ili predsednice.

IV. IZBORNI SISTEM I PRAVNI OKVIR

Predsednik se bira direktno da obavlja mandat koji traje pet godina i njegov izbor se obavlja unutar jedne izborne jedinice koja obuhvata celokupno područje zemlje. Ako nijedan kandidat ne dobije više od 50 odsto glasova, u roku od 15 dana održava se drugi krug izbora između dva kandidata sa najvećim brojem glasova. 250 poslanika Narodne skupštine bira se na četvorogodišnji mandat proporcionalnim sistemom unutar jedne izborne jedinice koja obuhvata celokupno područje zemlje sa zatvorenim izbornim listama. Mandati se dodeljuju registrovanim listama kandidata koje pređu izborni prag od tri procenta glasova birača. Izborne liste koje predstavljaju nacionalne manjine izuzete su od tog praga. Pored toga, u svrhu raspodele mandata, za manjinske liste koje nisu prešle prag od tri procenta datih glasova koristi se koeficijent od 1,35 kojim se množe dobijeni glasovi.

Predsednički i parlamentarni izbori su prvenstveno regulisani Zakonom o izboru predsednika republike (ZPR), Zakonom o izboru narodnih poslanika (ZINP), Zakonom o jedinstvenom biračkom spisku (ZJBS) i odlukama i uputstvima Republičke izborne komisije (RIK).⁹ Pravni okvir koji se odnosi na izbore značajno je revidiran 4. februara, oko dva meseca pred izbore.¹⁰ Zakonske izmene usvojene su nakon međustranačkih konsultacija širokog opsega, koje su imale za cilj da podstaknu izbornu učešće vanparlamentarnih opozicionih stranaka.¹¹

Revizija zakona iz februara 2022. godine odnosi se, između ostalog, na sastav izbornih komisija i transparentnost njihovog rada; vremenske okvire i pravno stanovište za rešavanje sporova; finansiranje političkih stranaka i kampanja; obelodanjivanje finansija u vezi sa kampanjom pre izbornog dana; regulisanje medijskog izveštavanja o funkcionerima koji su takođe izborni kandidati; i postizborne revizije biračkih spiskova koje su potpisali birači koji su glasali. Pored toga, uspostavljeno je Privremeno nadzorno telo za medije i zakon sada uključuje mogućnost pregleda izbornog materijala nakon izbornog dana.

Novim zakonskim okvirom obuhvaćene su neke prethodne preporuke KDILJP-a, uključujući one u vezi sa izbornom administracijom, rešavanjem sporova i finansiranjem kampanje. Nekoliko dugogodišnjih preporuka KDILJP-a ostaju nerešene, uključujući one koje se odnose na nezavisnost i efikasnost Regulatornog tela za elektronske medije (REM), kao i mere usmerene na borbu protiv zloupotrebe državnih resursa i pritiska na birače. Dok su neki sagovornici KDILJP posmatračke misije pozdravili zakonodavne promene kao poboljšanje, većina aktera iz civilnog društva i opozicije izrazila je zabrinutost da ove promene ne rešavaju sve dugotrajne probleme koji se tiču integriteta izbora.

⁹ Ostali važeći zakonodavni okvir uključuje relevantne odredbe Ustava iz 2006. godine, Zakona o političkim strankama iz 2009. godine, Zakona o lokalnim izborima iz 2022, Zakona o finansiranju političkih aktivnosti iz 2022. godine (ZFPA), Zakona o sprečavanju korupcije (ZSK) iz 2019. godine, Zakona o javnom informisanju i medijima iz 2002. godine, Zakon o upravnim sporovima iz 2009. godine, Zakon o upravnom postupku iz 2016. godine, Zakon o krivičnom postupku iz 2011. godine, Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja iz 2004. godine, Zakon o zaštiti podataka o ličnosti iz 2018. i Krivični zakonik iz 2011. godine.

¹⁰ Skupština je 4. februara 2022. godine usvojila novi izborni zakon, ZPR, Zakon o lokalnim izborima i Zakon o finansiranju političkih aktivnosti. Izmenjeni su i ZSK, Zakon o elektronskim medijima i Zakon o javnom informisanju i medijima.

¹¹ [Sporazumom](#) potpisanim 29. oktobra u okviru MD pod okriljem predsednika Narodne skupštine je, između ostalog, bilo predviđeno održavanje vanrednih parlamentarnih izbora istovremeno kad i predsedničkih i lokalnih izbora u Beogradu, formiranje lokalnih izbornih komisija, promena sastava i načina imenovanja članova RIK-a i biračkih odbora, povećana transparentnost izborne administracije i tabelarni prikaz izbornih rezultata i formiranje međustranačke Radne grupe za reviziju biračkog spiska.

V. IZBORNA ADMINISTRACIJA

Izbore sprovode tri nivoa strukture izbornih komisija, koju čine: RIK, 161 lokalna izborna komisija (LIK) i oko 8.400 biračkih odbora (BO).¹² Zakonskim izmenama iz februara 2022. godine formalno su data ovlašćenja LIK-ovima za nacionalne izbore, obezbeđeno je privremeno predstavljanje vanparlamentarne opozicije na svim nivoima izborne administracije i propisana su pravila za obezbeđivanje rodne ravnopravnosti i uključivanja osoba sa invaliditetom u izbornu komisiju.¹³

RIK je stalno telo koje se sastoji se od predsednika i 16 stalnih članova (i njihovih zamenika) koje su imenovale političke stranke srazmerno svojoj zastupljenosti u Narodnoj skupštini. Samo za ove izbore, kao jedan od rezultata političkog dogovora, stalni sastav RIK-a proširen je na 23 člana, uključujući 6 koje su predložile vanparlamentarne opozicione stranke.¹⁴ Za period izbora, svaki predsednički i parlamentarni izborni učesnik može imenovati člana u prošireni sastav svih izbornih komisija. Od 23 člana RIK-a, 11 su žene.

LIK-ove su osnovale lokalne skupštine zaključno sa istekom zakonskog roka 15. februara, a članovi su imenovani srazmerno njihovoj zastupljenosti u lokalnim skupštinama.¹⁵ LIK-ovi imaju mandat da upravljaju i nadgledaju izbore u administrativnoj jedinici kojoj pripadaju, imenuju biračke odbore, određuju biračka mesta i postupaju po određenim vrstama prigovora. Neki sagovornici KDILjP posmatračke misije izrazili su zabrinutost u vezi sa tehničkim kapacitetima LIK-ova u pogledu novih nadležnosti, kao što je postizborna revizija izbornog materijala, kao i u vezi sa potencijalnom podložnošću političkom uticaju. Po zakonu, BO u stalnom sastavu imaju tri člana, koje predlažu političke stranke zastupljene u Narodnoj skupštini, koji bi trebalo da budu imenovani do 23. marta, zajedno sa proširenim članovima.

RIK i LIK su postupali u rokovima propisanim zakonom, uprkos skraćenom roku za održavanje vanrednih parlamentarnih izbora, kao i uporedno održavanje dve druge vrste izbora. RIK je održavao redovne sednice otvorene za medije; sastanci su se prenosili putem interneta. U skladu sa zakonskim izmenama iz februara 2022. godine, RIK i LIK su blagovremeno objavili sve odluke i uputstva, a u skladu sa prethodnom preporukom KDILjP-a, RIK je ukinuo mogućnost održavanja sednica putem imejla. RIK je obavestio KDILjP posmatračku misiju da će obezbediti obuku putem interneta za predsedavajuće i sekretare LIK-ova, prvenstveno usredsređujući se na utvrđivanje izbornih rezultata i odlučivanje po prigovorima. Obuka za članove PB odvijaće se putem interneta i uživo i, u skladu sa zakonskim odredbama, nije obavezna. RIK je do danas sproveo ograničenu kampanju obrazovanja građana i birača, koja se uglavnom sastojala od TV spotova koji su se fokusirali na mogućnost da se birači registruju u mestu privremenog boravka ili u inostranstvu.

¹² Posebna biračka mesta (PBM) oformljena su u 29 pritvora i zatvora. RIK je obavestio KDILjP da namerava da otvori pet LIK za glasanje na Kosovu. Glasanje van zemlje biće sprovedeno u 77 PBM u diplomatskim predstavništvima u 34 države.

¹³ Na prethodnim izborima, RIK je formirao *ad hoc* radna tela u opštinama za pružanje operativne podrške i uspostavljanje veze između RIK-a i biračkih odbora.

¹⁴ Nijedna poslanička grupa ne može nominovati više od polovine ukupnog broja članova. Od 23 stalna člana RIK-a, SNP je predložio 8, SPS 3, a po jednog člana su predložile Partija ujedinjenih penzionera Srbije (PUPS), Socijaldemokratska partija Srbije (SDP), SVM, SSP, JS, SDA, Srpski pokret „Dveri“, DJB, SDS, POKS, SRS i Srpska stranka „Zavetnici“ (SSZ).

¹⁵ LIK-ovi imaju od 7 do 13 članova, u zavisnosti od broja upisanih birača u administrativnoj jedinici. Prema zakonu, isključivo za ove izbore, stalno članstvo LIK-ova i biračkih odbora uvećano je za po jednog člana, koji se imenuje iz redova vanparlamentarnih političkih partija.

VI. REGISTRACIJA BIRAČA

Pravo glasa imaju svi državljani koji na dan izbora imaju najmanje 18 godina, osim onih kojima je odlukom suda oduzeta poslovna sposobnost. Jedinostveni birački spisak (JBS) je elektronska baza podataka koju ažurira Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave (MDULS). Upis u JBS vrši se prema mestu prebivališta birača, ali birači imaju pravo da zahtevaju upis u birački spisak prema mestu privremenog boravka, odnosno za glasanje u inostranstvu. Posebni birački spiskovi sastavljaju se za birače pripadnike vojske, birače u zatvorima i pritvorima, kao i u inostranstvu. Birači mogu bez obrazloženja podneti zahtev za glasanje kod kuće zbog bolesti, starosti ili invaliditeta lokalnoj izbornoj komisiji (LIK) ili biračkom odboru. RIK do danas nije doneo nikakve konkretne nove odluke u vezi sa biračima koji se nalaze u izolaciji zbog COVID-19.

Jedan broj sagovornika KDILJP posmatračke misije izrazio je zabrinutost u pogledu tačnosti JBS. Pojedini sagovornici skrenuli su pažnju na kontinuirano prisustvo upisanih preminulih osoba u JBS, što je MDULS potvrdio KDILJP posmatračkoj misiji. U skladu sa međustranačkim dijalogom, Vlada je 18. novembra formirala Radnu grupu za eksternu kontrolu JBS, međutim MDULS je obavestio KDILJP posmatračku misiju da planirana revizija JBS-a neće biti obavljena zbog kratkog roka pre predstojećih izbora. Prema zakonu, birači imaju pravo da provere ispravnost svojih ličnih podataka, lično u prostorijama lokalne uprave ili putem interneta i mogu podneti zahtev za ispravke u periodu od 16. februara do 31. marta. Političke stranke i izborni učesnici nemaju pravo da nezavisno proveravaju JBS¹⁶. Prema MDULS-u, zaključno sa 9. martom, birači su potvrdili 1.487 unosa u JBS.¹⁷

U skladu sa instrukcijama MDULS-a od 21. aprila 2021. godine, broj registrovanih birača po opštinama objavljuje se kvartalno.¹⁸ U skladu sa amandmanima iz februara 2022. godine, RIK će objaviti preliminarni broj upisanih birača po opštinama i biračkim mestima, nakon isteka roka za izmene JBS 18. marta, a konačan broj upisanih birača 48 sati pre izbornog dana.¹⁹

VII. PODNOŠENJE I PROGLAŠENJE KANDIDATA

Svi državljani koji imaju pravo glasa mogu da se kandiduju za predsednika republike ili narodnog poslanika. Kandidate mogu imenovati političke partije, predizborne koalicije stranaka ili *ad hoc* grupe koje se sastoje od najmanje 10 birača sa pravom glasa. Prema zakonu, predviđeno je da oba pola budu zastupljena sa kvotom od najmanje 40 procenata na izornoj listi, s tim da su najmanje dva među svakih pet uzastopnih kandidata na izornoj listi iz manje zastupljenog pola.

Period podnošenja i proglašenja kandidata za vanredne parlamentarne i predsedničke izbore započeo je raspisivanjem izbora, 15. februara za parlamentarne, odnosno 2. marta za predsedničke izbore. Sa zakonskim izmenama od februara 2022. godine, rok za podnošenje predloga kandidata skraćen je za pet dana i istekao je 13. marta. Zahtevi za proglašenje predsedničkih kandidata i parlamentarnih izbornih lista upućeni su RIK-u, uz minimum 10.000 overenih potpisa birača.²⁰ Svaki birač mogao je da podrži samo jednog kandidata na svakom nivou izbora. Većina sagovornika KDILJP posmatračke misije istakla je ograničen pristup javnim beležnicima (notarima), posebno u manjim sredinama, ističući da su javni beležnici bili dostupni da, pre svih, overe potpise kandidatima vladajuće stranke, a tek onda svim ostalim kandidatima.

¹⁶ Organizacija civilnog društva CRTA, 14. februara [zatražila je](#) MDULS-u da joj omogući pristup putem interneta broju i imenima registrovanih birača na bilo kojoj adresi u zemlji, kako bi izvršili proveru navoda da se na biračkim spiskovima u nekim opštinama nalaze birači koji su *de facto* registrovani na drugim mestima. Do danas, odgovor od Ministarstva nije stigao.

¹⁷ MDULS ne prikuplja podatke o broju traženih ispravki.

¹⁸ 23. januara objavljeno je da je upisano 6.502.030 birača, što je za 8.293 manje u poređenju sa brojem upisanih birača za referendum o izmeni Ustava, koji je održan 16. januara.

¹⁹ Između 18. i 31. marta, u JBS mogu se upisati samo izmene koje zahtevaju birači.

²⁰ Overu mogu vršiti javni beležnici, opštinska uprava i sudovi.

RIK je utvrdio da je podneta dokumentacija u skladu sa zakonskim kriterijumima, a MDULS je utvrdio da je broj overenih potpisa podrške u skladu sa zakonskim minimalnim brojem. Prema zakonu, podnosioci predloga predsedničkih kandidata i parlamentarnih izbornih lista imali su 48 sati da otklone nedostatke i propuste utvrđene u podnetoj dokumentaciji. Do 15. marta RIK je prihvatio sve zahteve za podnošenje predloga predsedničkih kandidata i registrovao 17 parlamentarnih izbornih lista. U toku je pet zahteva za registraciju parlamentarnih izbornih lista, pošto je RIK nakon provere ustanovio da dostavljeni validni potpisi podrške nisu ispunili zakonski minimum. Tri od osam registrovanih predsedničkih kandidata su žene. Na vanrednim parlamentarnim izborima učestvuje ukupno 2.863 poslaničkih kandidata koje je predložilo 6 političkih stranaka, 9 koalicija i 2 grupe građana, a od njih 1.205 (42 procenata) su žene. Žene su na čelu 4 izborne liste (24 procenata).

VIII. IZBORNA KAMPANJA

U skladu sa zakonom, zvanični period kampanje za predsedničke i parlamentarne izbore počeo je na dan raspisivanja predsedničkih, odnosno parlamentarnih izbora. Period izborne tišine počinje 48 sati pre izbornog dana, a izborna tišina uključuje i internet izdanja medija.²¹ Zakon dozvoljava većini javnih funkcionera da učestvuju u političkim aktivnostima, koje uključuju i izbornu kampanju, sem u slučaju kada je to u suprotnosti sa njihovim javnim dužnostima.²²

Tokom prvih nedelja kampanje, izborni učesnici organizovali su javne skupove i kampanju „od vrata do vrata”, delili propagandni materijal i aktivno se obraćali biračkom telu na društvenim mrežama.²³ Kampanja je protekla mirno, sa izuzetkom u vidu jednog incidenta.²⁴ Kampanja se uglavnom, do danas, fokusirala na teme ekonomije, zapošljavanja, stranih investicija, zaštite životne sredine, spoljne politike Srbije u odnosu na EU i NATO, statusa Kosova²⁵ i aktuelnog oružanog sukoba u Ukrajini. Do danas, većina sagovornika KDILJP posmatračke misije navela je da COVID-19 i propisi u vezi sa pandemijom nisu uticali na njihove napore i strategije u kampanji.²⁶ Svi predstavnici opozicije sa kojima se susrela KDILJP posmatračka misija istakla je opšti dugogodišnji nedostatak pristupa nacionalnim javnim i privatnim emiterima, gde bi mogli da iznesu svoje stavove.²⁷

Zakon o finansiranju političkih aktivnosti (ZFPA) zabranjuje političkim subjektima da finansiraju projekte od javnog značaja tokom perioda kampanje. Zakon zahteva da svi javni funkcioneri, izuzev narodnih poslanika, tokom svakog javnog nastupa, obaveste javnost da li nastupaju kao nosioci svoje javne funkcije ili kao predstavnici političke partije. Pojedini sagovornici iz organizacija civilnog društva obavestili su KDILJP posmatračku misiju da su u više navrata zvanični sastanci javnih funkcionera bili

²¹ Primenjuje se na elektronska izdanja svih medija, kao i na samostalna elektronska izdanja koja su zvanično registrovana.

²² Zakon nalaže Agenciji za borbu protiv korupcije da po službenoj dužnosti ili po pritužbi utvrdi da li je došlo do sukoba između javnih dužnosti i političkih aktivnosti javnih funkcionera.

²³ Od 28. februara KDILJP posmatračka misija prati aktivnosti najavljenih predsedničkih kandidata i političkih partija i koalicija na vanrednim parlamentarnim izborima, na društvenim mrežama poput Fejsbuka i Tvitera.

²⁴ Dana 25. februara u Kuli navodno je vređan i napadnut prilikom prikupljanja potpisa poslanički kandidat koalicije „Moramo“.

²⁵ Svaka referenca na Kosovo, bilo na teritoriju, institucije ili stanovništvo u ovom tekstu treba da se razmatra u odnosu na [Rezoluciju 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija](#).

²⁶ Opština Subotica je 7. marta odbila zahtev koalicije Ujedinjena Srbija za postavljanje štanda za kampanju na otvorenom, navodeći ograničenja u vezi sa COVID-19, iako su druge stranke ranije dobile odobrenje za slične zahteve. [Uredbom Vlade](#) o merama za sprečavanje i suzbijanje zarazne bolesti COVID-19 iz 2020. godine propisano je ograničenje od 500 učesnika za događaje u zatvorenom i na otvorenom, uključujući političke skupove. Ovo ograničenje je ukinuto 12. marta.

²⁷ Mnogi sagovornici KDILJP posmatračke misije iz redova opozicije tvrdili su da iako su tokom kampanje dobili zakonom propisan pristup izbornim programima, sveukupno gledano, njihove aktivnosti su retko pokriveno u udarnim emisijama uticajnih TV kanala sa nacionalnom pokrivenošću van perioda kampanje, za razliku od obimne pokrivenosti koja je omogućena vlastima.

praćeni njihovim kampanjama na istim lokacijama.²⁸ Javnim funkcionerima zabranjeno je korišćenje javnih resursa i zvaničnih javnih događaja u političke svrhe, kao i u svrhe izborne kampanje.²⁹ Mnogi sagovornici KDILJP posmatračke misije naveli su dugogodišnju praksu zloupotrebe administrativnih resursa, zloupotrebe položaja, pritiska na birače, a posebno na radnike javnih preduzeća i državne službenike, kao i očekivane rasprostranjene pokušaje kupovine glasova kod ekonomski i socijalno ugroženih zajednica, posebno među pripadnicima romske zajednice, i zaposlenima koji imaju ugovore na određeno.

Tokom meseci pre izbora, zaključno sa januarom i februarom ove godine, predsednik Vučić najavio je nekoliko budžetskih izdvajanja, što su pojedini sagovornici KDILJP posmatračke misije videli kao finansijski podsticaj biračkom telu. Takva dodeljena sredstva su uključivala vaučere za pomoć penzionerima i dodelu novca mladima.³⁰

IX. FINANSIRANJE KAMPANJE

Finansiranje kampanje regulisano je prvenstveno Zakonom o finansiranju političkih aktivnosti (ZFPA), Zakonom o sprečavanju korupcije iz 2019. godine (koji je poslednji put izmenjen 2022. godine) i dopunjenim propisima Agencije za borbu protiv korupcije (ABPK). Novi ZFPA, usvojen 4. februara 2022. godine, koji je između ostalog, smanjio visinu dozvoljenih donacija, uveo je i privremeno izveštavanje o donacijama i troškovima izbornim učesnicima i uspostavio gornje granice članarina i pozajmica političkih partija, u skladu sa prethodnim preporukama KDILJP-a. Ipak, ovim zakonskim izmenama ostao je nerešen niz prethodnih preporuka KDILJP-a, uključujući i one koje se odnose na uvođenje ograničenja troškova kampanje i poboljšanje efikasnosti nadzornog mehanizma. Uprkos izmenama zakona, većina sagovornika KDILJP posmatračke misije izrazila je slabo poverenje u efikasnost propisa o finansiranju stranaka i kampanja, navodeći praznine u zakonu koje bi se mogle iskoristiti da se zaobiđu zahtevi za transparentnost i odgovornost, kao i nedovoljna primena i kontrola.

Političke stranke koje su ušle u Narodnu skupštinu imaju pravo na godišnje javno finansiranje u iznosu od 1,4 milijarde dinara u 2022. godini (oko 12 miliona evra).³¹ Pored toga, javna sredstva se dodeljuju za izborne kampanje političkim subjektima koji predlažu predsedničke i parlamentarne kandidate.³² U 2022. godini ukupna subvencija za kampanje iznosi oko 1,8 milijardi dinara (oko 15 miliona evra).³³ Izborni učesnici takođe mogu finansirati svoje političke aktivnosti, uključujući i kampanje, iz

²⁸ Transparentnost Srbija je 24. februara podnela [prijavu](#) ABPK o objavljenim materijalima na zvaničnom sajtu Ministarstva odbrane, u kojima se daje podrška SNS-u. Prijava do danas nije razmotrena.

²⁹ ABPK je 4. marta uputila [upozorenje](#) SNS-u zbog snimanja promotivnog spota u javnoj zdravstvenoj ustanovi u kojem je učestvovao šef ustanove koji je promovisao SNS. Organizacije civilnog društva prijavile su ABPK nekoliko drugih slučajeva, ali kršenja nisu pronađena.

³⁰ U februaru 2022. godine, u skladu sa [obaveštenjem](#) Vlade, svaki korisnik penzije dobio je državnu subvenciju od 20.000 dinara (oko 170 evra). Na osnovu [Zakona](#) o ublažavanju posledica pandemije izazvane virusom COVID-19 iz januara 2022. godine, svim građanima starosti od 16 do 29 godina koji su se prijavili, podeljeno je po 100 evra. Izmene istog zakona iz februara 2022. predviđaju ponovnu isplatu nakon izbora, što je odluka koju je predsednik pripisao sebi, premijeru i ministru finansija u intervjuu na TV Hepi.

³¹ Sredstva su povezana sa budžetskom komponentom poreskih prihoda i raspoređena srazmerno važećim glasovima dobijenim na poslednjim parlamentarnim izborima. U 2020. godini, od ukupno 786 miliona dinara (oko 6,8 miliona evra) izdvojenih iz državnog budžeta, SNS je dobio 520 miliona dinara (oko 4,4 miliona evra), SPS 110 miliona dinara (oko milion evra), SDPS i Jedinствена Srbija po 30 miliona (oko 300.000 evra).

³² Četrdeset odsto sredstava opredeljenih za izborne kampanje ravnomerno se raspodeljuje predlagачima registrovanih parlamentarnih i predsedničkih kandidata pre izbora, uz prijavu i izbornu garanciju. Nepotrošena sredstva za kampanju iz subvencija, moraju da se vrata u budžet. Izborna garancija, jednaka udelu javnih subvencija, vraća se samo kandidatima koji osvoje više od 1 odsto glasova (0,2 odsto za stranke nacionalnih manjina). Preostalih 60 odsto sredstava se deli između kandidata srazmerno broju dobijenih poslaničkih mesta. Za predsedničke izbore, pobednički kandidat dobija sva preostala sredstva.

³³ Oko 895.510.000 dinara (oko 7,8 miliona evra) za predsedničke, a 922.530.000 dinara (oko 7,6 miliona evra) za parlamentarne izbore.

sopstvenih sredstava, novčanih i nenovčanih donacija i zajmova. Donacije su ograničene na 10 prosečnih mesečnih neto zarada, odnosno 746.290 dinara (oko 6.350 evra) za fizička lica i 30 neto zarada ili 2,24 miliona dinara (oko 19.000 evra) za pravna lica; ovi iznosi dupliraju se u izbornim godinama, bez obzira na broj konkursa. Zabranjene su donacije od strane anonimnih i stranih donatora, javnih izvođača, javnih subjekata, pojedinih državnih službenika, verskih institucija, neprofitnih organizacija i sindikata kao i donacije preko trećih lica. Donacije veće od jedne prosečne plate ili 74.629 dinara (634 evra) moraju biti obavljene putem bankovnog transfera i objavljene na sajtu stranke.³⁴

ABPK ima mandat da vrši kontrolu nad političkim finansijama i nad sprečavanjem korupcije. Politički subjekti moraju da podnesu godišnje finansijske izveštaje ABPK najkasnije do 30. aprila. U skladu sa ZFPA iz februara 2022. godine, izveštaji o finansiranju kampanje dostavljaju se ABPK 5 dana pre izbora i u roku od 30 dana nakon objavljivanja izbornih rezultata, a ABPK elektronski objavljuje rezultate 3, odnosno 7 dana nakon podnošenja izveštaja. ABPK je dužna da proveriti tačnost izveštaja o kampanji u odnosu na priloženu finansijsku dokumentaciju, dopunjenu nalazima njenih posmatrača kampanje i da objavi zaključke u roku od 120 dana od isteka roka za podnošenje izveštaja. ABPK je obavestila KDILJP posmatračku misiju da je u cilju praćenja ovih izbora rasporedila 130 posmatrača širom zemlje da nadgledaju događaje i materijale kampanje.

ABPK može pokrenuti dodatnu reviziju, izdati upozorenja i pokrenuti prekršajni ili krivični postupak po službenoj dužnosti ili po prijemu prijave, što dovodi do finansijskih sankcija, koje mogu uključivati suspenziju javnog finansiranja ili kaznu zatvora.³⁵ Na odluke ABPK može se uložiti žalba u upravnom postupku, bez ubrzanih rokova. Pored toga, Državna revizorska institucija (DRI) ima mandat da sprovodi godišnju reviziju političkih partija i koalicija zastupljenih u skupštini.³⁶ Mnogi sagovornici KDILJP posmatračke misije izrazili su značajnu zabrinutost zbog neefikasnosti postojećeg nadzornog mehanizma, posebno u pogledu reagovanja i sprečavanja kršenja, kao i neadekvatne primene sankcija od strane nadzornih tela.

X. MEDIJI

Televizija ostaje primarni izvor političkih informacija, a slede je društvene mreže i internet mediji. Uprkos velikom broju medija, medijski sektor je polarizovan i pruža ograničen opseg različitih stavova. Mnogi sagovornici KDILJP-a izrazili su zabrinutost da svi uticajni privatni TV kanali sa nacionalnom frekvencijom teže da slede slične uređivačke politike i uglavnom promovišu politike Vlade, dok privatni mediji sa alternativnim gledištima ne pružaju efikasnu protivtežu, s obzirom na njihov ograničen domet.³⁷ Pored toga, izražena je velika zabrinutost u vezi sa oslabljenom slobodom medija, napadima i pretnjama novinarima i klime u kojoj su kritički glasovi izloženi omalažavanju.³⁸

³⁴ Do sada je samo SPS [prijavio](#) oko 500.000 evra pojedinačnih donacija.

³⁵ Revizorske i druge sankcije mogu biti izrečene, između ostalog, kao rezultat provere finansijskih izveštaja. U periodu kampanje ABPK je razmotrila tri prijave: dve protiv SNS-a zbog zloupotrebe administrativnih resursa u predizbornim spotovima, u jednom slučaju nije utvrđeno kršenje, a u drugom je izrečena opomena stranci. Prijava koji se odnosi na zloupotrebu naloga aktuelnog predsednika na društvenim mrežama za kampanju je odbačena, pošto je ABPK odlučila da je sporni nalog privatna. ABPK je od 2020. godine pokrenula 50 slučajeva zloupotrebe službenog položaja ili javnih resursa, izrekavši 17 opomena i 4 zahteva za razrešenje.

³⁶ Prema zakonu, DRI nije u obavezi da svake godine vrši reviziju svih političkih subjekata u parlamentu. ZFPA predviđa da pri izboru subjekata za reviziju, DRI „uzima u obzir iznose javnih sredstava koje je politički subjekt primio i učestalost prethodnih revizija“.

³⁷ Politički uticaj na medije i nedostupnost opozicije medijima bile su glavne teme dijaloga između vladajućih partija i opozicije u okviru MD-a uz posredovanje EP.

³⁸ [Rezolucijom Evropskog parlamenta](#), usvojenom 25. marta 2021. godine, ističe se da sloboda izražavanja i nezavisnost medija ostaju ozbiljne brige koje je potrebno adresirati u najkraćem roku. U [izveštaju](#) Nezavisnog udruženja novinara Srbije za 2021. ističe se da su „novinari izloženi pretnjama i napadima, a situacija se dodatno pogoršala zbog pandemije korona virusa“. Takođe, videti izjavu predstavnika OEBS-a za slobodu medija od [21. juna 2021.](#) i [20. aprila 2020.](#) godine.

Zakon obavezuje sve emitere da informacije o kandidatima daju na nediskriminatoran i objektivan način. Javni mediji moraju da obezbede jednako izveštavanje o svim kandidatima i da im obezbede jednako vreme za predstavljanje svojih platformi. Nedavne zakonske izmene obavezuju pružaoce medijskih usluga da pre izborne kampanje objave cene oglašavanja i primenjuju iste cene za sve kandidate. Isti zakon je uveo i zabranu izveštavanja medija o događajima otvaranja i inauguracije kojima kandidati prisustvuju u svojstvu javnih zvaničnika u poslednjih 10 dana kampanje, što mnogi sagovornici KDILjP posmatračke misije smatraju neopravdano kratkim periodom za postizanje rezultata.

Regulatornom telu za elektronske medije (REM) poveren je nadzor nad elektronskim medijima kako bi se obezbedila dosledna primena zakona i odlučivalo po žalbama u vezi sa medijima. Mnogi sagovornici KDILjP-a, uključujući i sam REM, smatraju da su sankcije koje se primenjuju za prekršaje, neefikasne u toku perioda kampanje zbog produženih rokova.³⁹

Odlukom Vlade u oktobru 2021. godine, nakon političkog dogovora, uspostavljeno je novo telo, Privremeno nadzorno telo za praćenje medija tokom izborne kampanje (PNT).⁴⁰ PNT ima zadatak da prati usklađenost medija sa propisima u vezi sa kampanjom i da informiše javnost o svojim nalazima; entitet nema ovlašćenja za sprovođenje. Prema nekim članovima PNT-a, unutrašnja trvenja između članova koje predlaže opozicija i onih iz REM-a predstavljaju ozbiljnu prepreku za efikasno donošenje odluka. REM sprovodi kvantitativni monitoring četiri javna televizijska kanala, četiri nacionalna privatna kanala i četiri kablovska privatna kanala tokom perioda kampanje.⁴¹ Izbor kablovskih kanala doveo je u pitanje nekoliko sagovornika KDILjP posmatračke misije, tvrdeći da nije zasnovan na objektivnim kriterijumima i da stvara pogrešnu percepciju pluralizma.⁴² U skladu sa zakonom, 28. februara počeo je sa radom još jedan organ, Odbor za nadzor izborne kampanje, sastavljen od članova koje su predložile poslaničke grupe, sa mandatom koji obuhvata nadzor nad kampanjom u medijima, izdavanje upozorenja i pokretanje postupka preko odgovarajućih državnih organa.⁴³

KDILjP posmatračka misija je 4. marta započela kvalitativno i kvantitativno praćenje medija, uključujući 12 TV kanala i deset novina.⁴⁴

XI. PRIGOVORI I ŽALBE

Podnosioci predloga izbornih lista, političke stranke, kandidati, poslaničke grupe i birači imaju pravo da podnose prigovore i žalbe.⁴⁵ Pre izbornog dana, prigovori se mogu podneti RIK-u, a žalbe Upravnom

³⁹ Minimalni rok za rešavanje prigovora je 21 dan, zbog obaveznih zakonskih procedura koje treba da poštuje Savet REM-a.

⁴⁰ PNT se sastoji od šest članova koje je predložio REM, tri člana koje je predložila opozicija u okviru MD -a uz posredovanje EP i tri člana opozicije iz MD-a uz posredovanje predsednika parlamenta. PNT donosi odluke dvotrećinskom većinom članova.

⁴¹ REM je izdao tri nedeljna izveštaja za period kampanje i obavestio KDILjP posmatračku misiju da je po prvi put pratio prenos osam televizijskih kanala u periodu pre raspisivanja izbora (od 1. januara) i da je objavio tri izveštaja za taj period. Izveštaji u vezi sa kampanjom pružaju podatke o vremenu i tonu izveštavanja po kandidatima i drugim akterima, ali samo ograničene informacije o medijskom predstavljanju državnih zvaničnika.

⁴² REM je odlučio da prati četiri kablovska televizijska kanala (*TV NI*, *TV Nova S*, *Al Džazira* i *Insajder TV*). Ovu odluku su neki sagovornici doveli u pitanje, jer iako se smatra da su ovi kanali kritični prema vladinoj politici, njihov domet je manji od dometa TV kanala sa nacionalnom pokrivenošću. Štaviše, članovi PNT-a nominovani od opozicije obavestili su KDILjP posmatračku misiju da su predložili REM-u da prati različite kablovske TV kanale radi veće raznolikosti. REM nije odgovorio na ovaj upit.

⁴³ Odbor do danas nije pokrenuo nijedan postupak.

⁴⁴ Posmatračka misija prati udarne emisije (18:00-24:00) javnih *RTSI* i *RTVI* i privatnih TV kanala *TV B92*, *Hepi TV*, *RTV Pink* i *TV Prva*. Pored toga, prate se glavne informativne emisije *Euronews Srbija*, *Insajder TV*, *TV NI*, *TV Nova S*, *Kurir TV* i *TV Vesti*, kao i naslovne strane deset dnevnih novina.

⁴⁵ Zakon sadrži razuđene odredbe o rešavanju sporova, koje propisuju različiti pravni status za različite vrste sporova, kao i rokove koji se kreću od 48 sati do 7 dana.

sudu u Beogradu. U skladu sa prethodnim preporukama KDILjP-a, zakonske izmene iz februara 2022. godine propisuju i pravo na podnošenje prigovora nakon izbornog dana, uključujući prigovore na odluke LIK-a o rezultatima poništavanja glasanja i odluke o nemogućnosti utvrđivanja rezultata. Žalbe protiv odluke Narodne skupštine o potvrđivanju mandata novim poslanicima mogu se podneti Ustavnom sudu. Osim toga, izmenama koje su donete u skladu sa prethodnim preporukama KDILjP-a, povećan je opseg prava birača u nekoliko aspekata izbornog procesa, kao što je produžen rok sa 24, odnosno 48 sati na 72 sata za podnošenje, odnosno razmatranje prigovora uz propisivanje obaveze RIK-a da sve odluke objavi u roku od 24 sata.

RIK je sve prigovore podnete do sada objavio u elektronskom formatu na svom sajtu. Do danas, RIK-u je podneto šest prigovora, kao i tri žalbe Upravnom sudu. Od pristiglih prigovora, njih pet se tiče osporavanja procesa registracije tri izborne liste i jednog predsedničkog kandidata.⁴⁶

Jedan od prigovora se tiče osporavanja odluke LIK-a o osnivanju biračkih mesta bez dobijanja prethodne saglasnosti od strane RIK-a, u skladu sa zakonom.⁴⁷ Od svih napred navedenih prigovora, RIK je odbacio pet kao neosnovane, dok je jednu odbacio iz tehničkih razloga.⁴⁸ Upravni sud je potvrdio sve tri odluke RIK-a na koje je uložena žalba.⁴⁹

XII. UČESTVOVANJE NACIONALNIH MANJINA

Ustav garantuje prava i slobode nacionalnih manjina, uključujući prava koja su povezane sa političkim udruživanjem, kulturnim institucijama, obrazovanjem i pristupom informacijama na sopstvenom jeziku.

Status nacionalne manjine dobile su 23 grupe, koje su zastupljene kroz pojedinačne Nacionalne savete nacionalnih manjina.⁵⁰ Zakonodavstvo sadrži posebne mere za promovisanje učešća nacionalnih manjina u javnom životu, uključujući pružanje preferencijalnog tretmana prilikom registracije političkih stranaka.⁵¹ Od 116 registrovanih političkih stranaka, njih 70 su registrovane kao stranke nacionalnih manjina. Sastavni deo nedavno raspuštene Narodne skupštine bile su tri stranke nacionalnih manjina i jedna koalicija, koje su predstavljale albansku, bošnjačku, mađarsku i makedonsku zajednicu, dok pripadnici romske zajednice nisu imali stranku koja ih je predstavljala u Narodnoj skupštini.⁵²

Zakonskim izmenama iz februara 2022. godine, broj potpisa podrške za proglašenje izborne liste nacionalnih manjina smanjen je sa 10.000 na 5.000 i uspostavljeni su jasni kriterijumi kojima RIK utvđuje da li lista ispunjava uslove statusa liste nacionalne manjine. Četiri stranke i dve koalicije registrovale su liste kandidata sa statusom nacionalne manjine za vanredne parlamentarne izbore, od čega dve predstavljaju albansku, dve bošnjačku, jedna mađarsku, a jedna hrvatsku i rusinsku zajednicu zajedno. RIK je odbio status nacionalne manjine za četiri izborne liste koje su tvrdile da predstavljaju

⁴⁶ Jedan birač podneo je dva prigovora na proglašenje koalicione liste SNS-a i SPS-a, navodeći da koalicija nije mogla da prikupi potpise za tako kratko vreme. Koalicija NADA i DSS osporavala je proglašavanje liste koalicije predvođene strankom *Dveri*, navodeći da koalicioni sporazum nije potpisao ovlašćeni predstavnik jedne od članica koalicije. Grupa birača podnela je prigovor na proglašenje predsedničkog kandidata Aleksandra Vučića, osporavajući njegovu poslovnu sposobnost.

⁴⁷ Koalicija „Moramo“ podnela je žalbu na odluku LIK Bela Palanka 24. februara 2022. godine kojom je LIK odredio 10 biračkih mesta sa manje od 100 birača.

⁴⁸ Lični podaci podnosioca prigovora bili su nepotpuni.

⁴⁹ Upravni sud potvrdio je odluke RIK-a o registraciji liste predvođene strankom *Dveri* i predsedničkog kandidata Aleksandra Vučića.

⁵⁰ Prema podacima [popisa iz 2011.](#) godine, manjinske grupe zajedno predstavljaju preko 15 procenata ukupnog stanovništva, a najveće su etnički Mađari i Romi, koji čine oko 3,5 odnosno 2,1 odsto stanovništva.

⁵¹ Prema zakonu, nacionalne manjine mogu registrovati političku stranku uz podršku od 1.000 overenih potpisa birača; za registraciju drugih stranaka potrebno je druge stranaka 10.000 potpisa.

⁵² Vlada je u februaru 2022. usvojila [Nacionalnu strategiju](#) za socijalno uključivanje Roma za period od 2022. do 2030. godine.

rusku, slovačku i vlašku zajednicu, uz obrazloženje da podnosioci nisu u dovoljnoj meri mogli da dokažu da svi kandidati sa liste pripadaju nacionalnim manjinama.⁵³ Mnogi sagovornici KDILJP posmatračke misije izjavili su da političke snage koje ne pripadaju manjinama često zloupotrebljavaju odredbe za dobijanje statusa nacionalne manjine kako bi zaobišle propisani prag neophodan za predstavljanje u Skupštini.

XIII. DOMAĆI I MEĐUNARODNI POSMATRAČI

Mnogi sagovornici KDILJP posmatračke misije izrazili su zabrinutost zbog sužavanja prostora za organizacije civilnog društva.⁵⁴ Novousvojeni izborni zakon predviđa učešće na izborima domaćih i međunarodnih posmatrača i garantuje posmatračima nesmetan pristup celokupnom izbornom procesu, u skladu sa prethodnim preporukama KDILJP-a. Organizacije civilnog društva koje imaju za cilj delovanje povezano sa izborima, mogu imenovati posmatrače do sedam dana pre izbora. Broj domaćih posmatrača je ograničen na jednog posmatrača po organizaciji koja imenuje posmatrača u svakoj izornoj komisiji. Zaključno sa 15. marta, RIK je akreditovao ukupno 45 posmatrača iz 4 organizacije civilnog društva i 70 međunarodnih posmatrača iz 5 organizacija.

XIV. AKTIVNOSTI KDILJP POSMATRAČKE MISIJE

KDILJP posmatračka misija zvanično je započela sa radom konferencijom za štampu koja je održana 23. februara u Beogradu. KDILJP posmatračka misija ostvarila je redovne kontakte sa RIK-om, Ministarstvom spoljnih poslova i drugim visokim državnim zvaničnicima, kandidatima za obavljanje javnih funkcija i drugim predstavnicima političkih partija i pokreta, medija, civilnog društva, kao i članovima diplomatske i međunarodne zajednice.

Parlamentarna skupština OEBS-a (PS OEBS), Parlamentarna skupština Saveta Evrope (PSSE) i Evropski parlament nameravaju da rasporede delegacije posmatrača za posmatranje izbora. Kirijakos Hadijani (Kipar) imenovan je za specijalnog koordinatora, a Brindis Haraldsdotir (Island) je imenovan za šefa delegacije PS OEBS-a.

Engleska verzija ovog izveštaja je jedini zvanični dokument.

⁵³ RIK je podnosiocima lista dao rok od 48 sati (do 15. marta) da prikupe dodatne potpise kako bi ispunile uslov za proglašenje izborne liste. Ovi zahtevi za proglašenje izborne liste su u tom periodu na čekanju. Izborni zakon nalaže RIK-u da utvrdi status izborne liste nacionalne manjine, na zahtev podnosioca liste, nakon prethodne provere da li je deklarisan cilj liste zaštita određene nacionalne manjine i traženjem mišljenja od odgovarajućeg Saveta nacionalne manjine. Nova zakonska odredba ovlašćuje RIK da odbije dodeljivanje statusa nacionalne manjine izornoj listi ako je opšte poznato da je njen nosilac ili kandidati sa liste članovi druge, nemanjinske stranke. Iako to zakonom nije izričito navedeno, RIK je protumačio da mu zakonska odredba omogućava da proveri da li pojedini kandidati na listama pripadaju nacionalnim manjinama tako što će proveriti da li su kandidati upisani na posebne biračke spiskove za izbor Saveta nacionalnih manjina.

⁵⁴ [Treći Periodični izveštaj Komiteta](#) UN za ekonomska, socijalna i kulturna prava iz marta 2022. primećuje „ponovljene tvrdnje o uznemiravanju, zastrašivanju i fizičkim i verbalnim napadima kako nedržavnih tako i državnih aktera na branioce ljudskih prava koji se zalažu za ekonomska, socijalna i kulturna prava.” Evropski parlament usvojio je u martu 2021. godine [rezoluciju](#) kojom poziva srpske vlasti da se suprotstave sužavanju prostora za slobodno delovanje civilnog društva i nezavisnih medija, kao i da im obezbede mogućnost rada bez bilo kakvih ograničenja, uključujući zastrašivanje ili kriminalizaciju ovih organizacija. Vlada je u februaru 2022. godine, usvojila [Strategiju](#) razvoja civilnog društva za period od 2022. do 2030. godine, sa ciljem unapređenja saradnje između države i aktera civilnog društva i uključivanja OCD u procese donošenja odluka i zakonodavne promene.